

KOZMA Tamás

Ravasz László életrajza

Hatos Pál életrajza Ravasz Lászlóról megrendítő könyv. A címe ugyan kissé ríktó és félrevezető is; Hatos nem erről írt. Amit megírt, az valójában a történelmi középosztály mélybe szállása, mert bukásnak ezt már nem is nevezhetjük. A bukás legalább tragikus. Az enyészet – amit ebben a könyvben olvasunk – talán már csak egy kézlegyintésre jó.

Nem az egész történelmi középosztályról van szó, csupán annak egy részéről – épp arról, ami hozzám sokáig oly közel állt, amellyel azonosítani igyekeztem magam, és amelyre mindig úgy gondoltam, mint valami feljebbviteli bíróságra. Jó, a többiek ilyenek meg amolyanok – de azok, akikhez én tartozom, „száraz lábbal keltek át”. Már nincsenek körülöttem, elmúltak – de érdemes megőrizni az emlékezetüket. Egy Bibóét, egy Ravaszét. Egy Költő Gáborét (ő volt a nagyapám).

És most kiderül, hogy, sajnos, nem így van. Ravasz László élete és pályafutása éppen ott leplezi le a középosztálynak ezt a felét – az erdélyi protestánsokat –, ahol a legtörekenyebbek. Az elveikkel szembesíti őket, és (szomorúan írom), az áruulásikkal. Az áruulásainkkal.

Az áruulások: csak úgy sorjáznak. Ravasz igazából nem is akar lelkész lenni, sokkal inkább szeretne irodalmi és újságírói babérokát (szabadkőművesnek is ezért áll be). Ha mégis teológia, akkor legalább püspöki titkár – el is veszi a püspök leányát (kalandok árán, igaz). Teológiai tanárként nem tudós, inkább

tanár és nevelő; rajonganak érte a volt és az aktuális hallgatói. Másfél évtized alatt fölrazza Erdélyt, megélve az impériumváltást. Mindenki úgy számít rá, mint Erdély új, profétai püspökére.

És helyett? Fogja magát és családját, otthagyja a vártát („Eredj, ha tudsz...”), nem hallgat sem erdélyi, sem magyarországi jóakaróira, megpályazza a Budapest – Kálvin téri református parókiát (kikötve gondosan, hogy csak ha kilátása van a magyarországi püspökségre), és legszorultabb óráikban magukra hagyva övéit, kiköltözik Magyarországra. (Ravasz János, Ravasz Árpád fia, egykori mentorom az Országos Pedagógiai Intézetben, anyám kollégája a budapesti református tanárok között, kissé lenézően említette ezt, hiszen az ő családja, az unokatestvér, már régen kint volt, hogy a Lónyai utcai református gimnáziumot megalapítsa. Segítették is Ravaszékat budapesti első csetlés-botlásaik között.)

Miért fáj ez? Miért irritál? Mert nem ebből a fekvésből ismertem meg a történetet. Nekem Ravasz László a nagyanyám támogatója volt – anyai nagyanyámé, aki beteg férjével szintén kijött Erdélyből, mondhatnám, visszajött Pestre. És Költő Gábor ifjúkori barátja, anyai nagyapámé, aki fiatal kolozsvári bírójában egy társaságba járt Ravasz Lászlóval, és szintén kijött Magyarországra – meghalni. Özvegyen maradt ifjú nagyanyám a három lányát – a legkisebb épp, hogy megszületett – többek

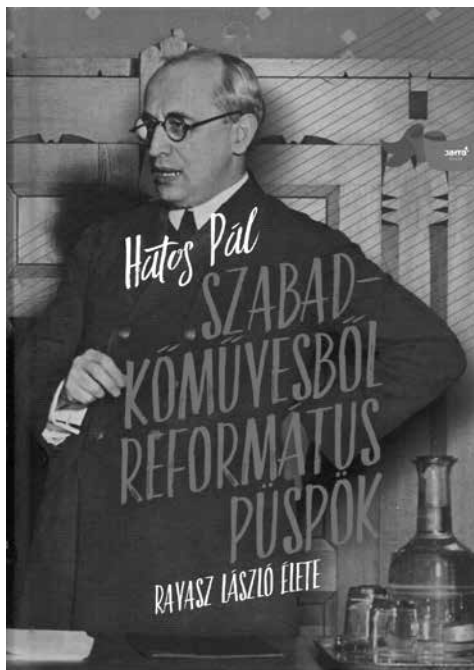
közt Ravaszék támogatásával nevelte föl és indította neki az életnek.

Így anyám és Ravasz Boriska – Ravaszék legidősebb gyereke – együtt jártak a Baár-Madasha, ahová bekerülni egyáltalán nem volt egyszerű, és együtt pályázták meg első tanári állásukat is ugyanott. Csodák csodája, Ravasz Boriska – később Bibó István felesége – kapta meg; Költő Ágnes pedig lemaradt róla, hogy aztán élete végéig fájóan emlegesse.

A párhuzamok mégis folytatódtak. Ravasz László, a neves református püspök, szolgálatának fénykorában – bár katolikus szemmel szegény legénynek számított – a Rózsadombon épített társas villát. Ma is megáll előtte a busz, és ma is olvasható a házon az emléktábla. De csak most, ennek a könyvnek az olvastán fedeztem föl, hogy az új villa kertje szomszédos volt azzal a villával, amelyet viszont az én dédapám építtetett, és amelyet anyám és apám rövid időre lakásnak megkapott. És hogy az az Uray Marci, akivel egyik vagy másik kertben még a háború előtt (alatt) játszottunk, nem a színész Uray Tivadar leszármazottja (ahogy mindig hittem), hanem Ravasz László unokája volt. (A könyvből tudtam meg, hogy Urayékat éppúgy kitelepítették, mint bennünket, de nekik Ravasz László ki tudta járni a mentesítést. Igaz, a Kálvin téri parókiába került.)

És azt is megtudtam, hogy az a Kádár Imre, aki Ravasz László megölő ellensége lett, ugyanaz a Kádár Imre, akinek a regényét (*A fekete bárány*) féltve őrzöm itt a háttér mögött, a könyvespolcon, az Erdélyi Szépmíves Céh kötetei között, mivel Kádár Imre – későbbi áruló, ügynök és besúgó – maga is alapítója volt az Erdélyi Szépmíves Céhnek. Mint Bánffy Miklós titkára, könnyű bejárása volt oda. Sőt, a kolozsvári Nemzeti Színházat is igazgatta egy ideig, amelynek egyik alapítója a dédapám volt.

És így tovább. Ez az a történelmi középosztály, amellyel sokáig természetesen azonosultam – inkább, mint díszmagyar ruhás nagyapámmal. Pedig csak annyi tör-

tént, hogy a Kozmák egy nemzedékkel korábban jöttek Magyarországra, ugyanonnan, Erdélyből. Nekem azonban apai nagyapám – akit pöffetegnek láttam, és csak mostanában kezdem fölfogni az ő drámájukat – túlon túl beépült a két világháború közti Magyarország politikai elitjébe. Tőle föllebeztem ahhoz a világhoz, amelyhez anyám tartozott, s amelyet számomra Ravasz és családja, meg a református tanár társadalom reprezentált.

Innen akartam elszakadni, és találtam rá – ki tudja, ki mindenki hatására – a népi írókra és mindarra, amit ők képviseltek (Zilahy *Hídjában* olvastam tőlük először – de ki emlékszik ma már a *Híd* című hetilapra, meg a református népiség és középosztály közt egyensúlyozó főszerkesztőre?). És nem tudtam, hogy ami az én kamaszkori tájékozódásomban lezajlik, az lezajlott már egyszer, egy nemzedékkel előbb magában a protestáns középosztályban is, amelyet szintén Ravasz László életútja parafrazeál.

De itt még mindig nincs vége, mert hősöm – egy társadalmi csoport és egy nemze-

dék hőse – nem osztozott a tragikus bukásban (úgy, mint nagyapám, aki „idejekorán” halt meg) – hanem túlélte. Először a háborút, aztán a Rákosi-rendszert, aztán ötvenhatot, aztán a Kádár-rendszert (azt már nem élte túl, abba már belehalt). Úgy hogy a könyvben – Hatos Pál életrajzában – jól követhető a kicsinyes és szomorú vég, el egészen a Szabolcs utcai kórház megkönyörülő főorvosáig, aki hajlandó volt helyet engedni csaknem egy évig a haldokló öregembernek. Akihez látogatóba jártak egyházának és társadalmi csoportjának összes jelesei – negyvenötösök, ötvenhatosok, meggyötörve, maguk is már súlyos betegen.

Hatos Pál könyve olvastán úgy érzem, mintha már csak én maradtam volna állva (úgy, ahogy). És mintha a saját családom, rokonságom, osztályom történetét olvasnám – egyfajta *Erdei sétát*, némi történeti perspektívába helyezve. És mintha csak engem érintene meg ez a könyv ilyen mélyen.

De talán mégsem. A fiatalember, akitől a könyvet megvettem – egy budapesti bevásárló központ könyvesboltjában, stílszerűen – fölfigyelt, amikor a könyvet kerestem. „Most nagyon fogy – mondta –, nem tudom, valami ezotéria?” Hát ezotéria, igen; egy családé, egy rokonságé, egy osztályé. Egy nemzedéké; talán – hízelgek vele? – egy nemzeté. Amely a maga sorsát egyedeiben fölemelőnek, bukását tragikusnak látta. Holott csak esendő és kisszerű volt.

(Hatos Pál: Szabadkőművesből református püspök. Ravasz László élete. Jaffa Kiadó, Budapest, 2016. 332 o. ISBN 978-615-5609-18-3)